

Olgu Sunumlarında Hakem Değerlendirmesinin Önemi ve Temel Prensipleri

The Importance of Peer Review of Case Reports and Its Basic Principles

Nazım Emrah KOÇER

Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adana Dr. Turgut Noyan Uygulama ve Araştırma Merkezi, Patoloji Bölümü, ADANA

ÖZET

Kanıtı dayalı tıp yazını yaklaşımında en alt basamağı oluştursalar da olgu sunumlarının literatüre ve eğitime katkısı yadsınamaz. Uygun olgu sunumlarının literatürde yer alması, literatüre ve okurlara olan yararlarının en üst düzeyde tutulmasındaki en önemli faktörlerden biri, modern tıp yayıncılığının temelini oluşturan hakem değerlendirmesinin belirli prensiplere sadık kalınarak gerçekleştirilmesidir.

Anahtar Sözcükler: Olgu sunumu, Tıbbi literatür, Tıp eğitimi, Hakemlik

ABSTRACT

Although they represent the lowest level in the era of evidence-based medical publishing, the value of the contribution of the case reports to the medical literature and medical education is undeniable. Selection of the adequate case reports for publishing and maximize their contribution to the literature and education can be guaranteed by strictly following the basic principles for reviewing of case-reports.

Key Words: Case-report, Medical literature, Medical education, Peer-review

GİRİŞ

Olgu sunumu, bir ya da daha fazla hastada gözlemlenen özellikli bir tıbbi durumun, bilimsel ve tıbbi nedenler veya eğitim amacı ile detaylı bir biçimde belgelendirilip, irdelenerek bilimsel yazı halinde sunulmasıdır (1,2).

Genel olarak dörtten fazla olgunun bildirilmesi “olgu serisi”, dört ve daha az sayıda olgunun bildirilmesi ise “olgu sunumu” olarak kabul edilebilir (3).

Kanıtı dayalı tıp fikrinin yaygınlaşp, yerleşmesi ve “yanlılık olasılığını” temel alan, en üst basamağını metaanalizin oluşturduğu, kanıt hiyerarşisinde olgu sunumlarının en altta yer alması, yıllar içerisinde bilimsel yayınlarda bu yazın türüne ayrılan yerin azalmasına yol açmıştır (4). Olgu sunumlarının yayınlanmasına duyulan ihtiyaç sürmekte olduğundan, bu durum yalnızca olgu sunumlarını yayınlayan dergilerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur (5,6).

Modern bilimsel yayın hayatının omurgasını hakemlik kurumu oluşturmaktadır. Hem olgu sunumlarının doğasında barındırdığı “yanlılık olasılığı” hem de tüm olumlu yanlarının yanında, hakemlik sisteminin bir dezavantajı olarak varlığı kabul edilen öznellik bu tür yazıların değerlendirilmesinde

kendine özgü bir zorluğu ortaya çıkarmaktadır. Olgu sunumlarının yazımı konusunda yazarlara yol göstermek için kolektif bir çalışma ile ortaya çıkarılmış ve genel kabul gören “CARE” kılavuzunun varlığına karşın, bu yazın türüne özgü hakem değerlendirmesi konusunda yol gösterici olabilecek pek az makale mevcuttur (1).

OLGU SUNUMLARININ ÖNEMİ

Tıp eğitiminde genel kavramlar ve bilginin kavranması şart olmakla birlikte bu kavramların kişilerin zihninde somutlaşp yerleşmesini sağlayan olgular üzerinden edinilen deneyimdir.

Olgunun sunumları tüm tıbbi literatürün ancak %7’sini oluştursa da Amerikan Tıp Birliği’nin (American Medical Association) seçip tekrar bastığı, bilimi ve tıp uygulamalarını belirgin bir şekilde değiştiren, kendi dergisinde son 150 yıldır yayınlanmış 51 makalenin 5’inin olgu sunumu olması dikkat çekicidir (7,8)

Huth, tıbbi literatüre katkı sağlayan dört tür olgunun varlığından söz etmektedir: 1) Daha önce varlığı bilinmeyen bir hastalık ya da sendromu yansıtan benzersiz olgular 2) İki ayrı hastalık arasında daha önce bildirilmemiş olası bir ilişkiyi düşündüren olgular 3) Bir hastalıkta görülen genel özellikler

dışında bir özelliği barındırmasıyla karakterize olgular 4) Tedaviye beklenmedik bir yanıt ya da beklenin dışında bir seyirle karakterize olgular (9). Bunların yanında az rastlanır hastalıklarda yeni teknoloji kullanımı ile hastalık hakkında bilinen fizyolojik prensiplerin ispat edilmesi de bir olguyu sunum için evrensel açıdan değerli kılabilir (5).

Yerel perspektiften bakıldığında ise mesleki bilimsel toplulukların ana dillerinde yayınladığı dergilerde, az rastlanan olguların uygun bir şekilde dokümanite edilerek yayınlanmasının bu alandaki yerel meslek içi eğitime yaptığı katkılar da dikkate alınmalıdır.

HAKEM DEĞERLENDİRMESİNİN GENEL PRENSİPLERİ

Hakem değerlendirme etik ve bilimsel yayıncılığın vazgeçilmez bir unsurudur. Hakemlik kurumunun nihai amacı yazarlara makalenin daha iyi hale gelmesi için yol göstermek ve editörlerin de makalenin yayınlanabilirliği konusunda en doğru kararı vermelerine yardımcı olmaktır (2,10). Bunun için öncelikle makalenin bütünü okunarak genel içerik ve verilmek istenilen mesajı hakim olunmalı daha sonra bölüm bölüm detaylı değerlendirme yapılarak yazarlara ve editörlere yapılacak yorumlar belirlenmelidir.

Hakem bu süreç içerisinde nesnellliğini korumalı, eleştirilerini yapıcı bir şekilde, temel/önemli konular (ör. yazının amacı ile ilgili konular, olgu ile ilgili fotoğraflar) ve yan/ daha az önemli konular (yazım hataları, referansların dergi yazım kurallarına uygunluğu) olarak gruplamalı, yazının güçlü ve zayıf yönlerini açıkça ortaya koymalıdır. Yazı reddedilmiş de olsa yazarlar hakem eleştirileri aracılığı ile makalelerini sonraki başvurular için daha iyi hale getirmelerini sağlayacak ipuçlarını almış ve reddedilme nedenleri net olarak anlamış olmalıdırlar. Yeterince deneyim sahibi olunmayan alanlarla ilgili hakemlik çağrılarını kabul edilmemelidir (2).

Hakem eleştirileri doğrultusunda yazarlar tarafından gözden geçirilip yeniden gönderilen makalelerin değerlendirilmesinde makalenin yeniden düzenlenmiş hali, eleştirilere yazarların yanıtları ve editörün yorumları göz önüne alınmalıdır. Yazarların, hakem eleştirilerine katılmadığı noktalar var ise bunu kanıta ve literatüre dayalı olarak desteklemelerine izin verilmeli, eğer sundukları veriler ikna edici ise itirazlarının haklılığı kabul edilmelidir (2).

Hakemler değerlendirme için verilen zaman sınırlarına uymalı ve tüm bu değerlendirme süreci boyunca makalenin içeriği ve verileri üçüncü şahıslarla paylaşılmamalıdır.

OLGU SUNUMU ÖZELİNDE HAKEM DEĞERLENDİRMESİ

Genel Değerlendirme

- **Özgünlük:** Bir olgu sunumunun en önemli özelliklerinden biri özgünlüğüdür. Bu, daha önce literatürde hiç sunulmamış bir olgu olabileceği gibi, az rastlanan bir

olgunun derginin hitap ettiği alanda ilk kez sunulması ya da söz konusu dergide ilk kez sunuluyor olmasını da içerebilir (1,2,5).

- **Eğitim değeri:** Sunulan olgu, temsil ettiği antiteyi, okuyucunun ileride benzer bir olgu ile karşılaştığında dönüp uygun bir örnek olarak kullanabileceği kadar iyi yansıtmalı ya da tipik bulguların bir kısmını yansıtırken, bazılarını sahip olmamalı veya bunların yanında atipik özellikler de barındırmalıdır (2). Her üç durumda da literatür eşliğinde uygun bir tartışma okur için öğretici olacaktır.
- **Uygun biçimde belgelendirilip sunulması ve nesnellik:** Tüm bilimsel yayınlarda olduğu gibi dürüstlük ve açıklık olgu sunumlarında da çok önemlidir. Yazarlar gerek hakemlerin ve editörlerin zihninde bir kuşkuya yer kalması, gerekse sunulan olgudan okurların en üst düzeyde yararlanabilmesi için olguyu iyi bir biçimde dokümanite etmekle yükümlüdürler. Sunulan kanıtların bu iki amaçtan birini ya da ikisini karşılamadığı durumlarda hakemler durumu netleştirecek ek verileri istemelidirler (1,2,5).
- **Etik süreçler:** Hastanın kimliğinin saklı kalması dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biridir. Hakemler gerek makale gerekse makaleyi desteklemek için gönderilen materyallerin hasta bilgilerinin mahremiyetini ihlal etmediğinden emin olmalı, yasal zorunluluklar ya da dergilerin yayın politikası ile uyumlu olarak hasta onamının varlığını kontrol etmelidirler (1,2,5). Hakemler ayrıca hastanın bildirilen tüm yönetim süreci boyunca atılan adımların etik kurallara uygunluğunu da denetlemeyi akılda tutmalıdırlar.

Başlık

Yazının başlığı, net, kolay anlaşılır ve sunulan olgunun içeriğini uygun biçimde ortaya koyabilir özellikte olmalıdır. Başlıkta "bir olgu sunumu" ibaresinin geçmesine dikkat edilmelidir (1,2,5).

Özet

Yazının bütünü ile uyumlu, verilmek istenilen mesajın özünü yansıtan bri metin olmalıdır. Özet kısmındaki bilgilerin ana metinde de bulunup bulunmadığına ve kelime sayısının derginin yazım kurallarına uygunluğuna dikkat edilmelidir (1,2,5). Özet bölümü kısaltma içermemelidir.

Anahtar kelimeler

Hakemler olgunun sunum amacını yansıtan, dergi kurallarına uygun sayıda, anahtar kelimelerin seçilmiş olup olmadığını kontrol etmeli, gerekirse yazarlara uygun anahtar kelime önermelidir.

Giriş

Giriş bölümü bildirilen olgunun özelliklerini ve önemini mümkün olduğunca kısa ve ana fikirden uzaklaşmadan an-

latmalıdır. Bu bölümde tüm kısaltmaların, terimlerin ve an-titelerin uygun biçimde terimlerin açıklanıp açıklanmadığına dikkat edilmelidir (1,2,5,10).

Olgu/Olgular

Olgunun olayların gerçekleştiği kronolojik sıra ile sunulduğundan, verilerin de bu sıraya uyularak bildirildiğinden ve olgu ile ilgili tüm önemli noktaların yansıtıldığından, hastanın demografik verilerinin, sunulan olgu ile ilişkili ise coğrafi bölge ve zaman ile ilişkili bilgilerin tam olarak bildirildiğinden emin olunmalıdır (1,2,5,10).

Tartışma ve sonuç

Sunulan olguyu anlamlı kılan yazarlar tarafından uygun biçimde tartışılıp tartışılmadığıdır. Bu bölümü değerlendirirken hakemler olgunun öneminin net bir biçimde açıklanıp açıklanmadığına, olguda izlenen tipik ve atipik özelliklerin temel alınarak doğru ve etraflı bir biçimde tartışılıp tartışılmadığına, konunun ana fikri ile bağlantılı olmayan literatür ve tartışmaların olup olmadığına, yazarlar tarafından varılan sonuçların ve yapılan yorumların uygunluğuna dikkat etmelidir. Tek bir olgu ya da bir olgu serisinden yola çıkarak yazarlar tarafından bilimsel temeli oturtulmamış genellemelere ya da çıkarımlara ulaşılmadığından emin olunmalıdır (1,2,5). Sonuç kısmında sunulan olgu ile ilgili kısa, açık bir mesajın verilmesi önemlidir.

Tablolar

Tablolar yalnızca gerekli bilgileri içermeli, net ve kolay anlaşılır olmalıdır. İlgili durumlarda verilerin birimleri ve ölçüm yöntemlerine göre normal değerlerinin tablolarda bulunup bulunmadığına dikkat edilmelidir (1,5).

Fotoğraflar

Fotoğrafların uygun çözünürlükte olması, özellikle patoloji preparatlarından çekilen fotoğrafların optimal boyanmış lam-lardan, lezyonu temsil edecek uygun büyütmeye çekilmiş olması, lezyonun lokalizasyonu önemli ise mümkünse bu durumu belgeleyecek biçimde çevre normal doku ile lezyon ilişkisini göstermesi, özellikli alanların işaretlenmiş olması, fotoğraf künyesinde yapılan boyama, fotoğrafın çekildiği büyütmeye gibi özelliklerin tam ve doğru olarak belirtilmiş olması önemli değerlendirme kriterleridir. Yazarlar tarafından gönderilen tüm görüntülerin olgu ile uyumlu olup olmadığı, olgunun anlaşılmasına olumlu katkı yapıp yapmadığı, olguyu daha iyi temsil edebilecek fotoğraflarla değiştirilmesine gerek olup olmadığı sorgulanmalıdır. Hasta fotoğraflarının hastanın mahremiyetinin korunacak şekilde uygun biçimde çekildiği ya da kimliğinin anlaşılmasına yol açacak alanların dijital ortamda geri çevrilemeyecek biçimde karartıldığı/bulanıklaştırıldığından, görüntüleme yöntemlerine ait fotoğraflarda hastanın kimlik bilgilerinin silindiğinden emin olunmalıdır.

Kaynakça

Kaynakça değerlendirilmesinde yazarların literatürü etraflı bir biçimde tarayıp taramadıkları, konuyla daha derinlemesine ilgilenen okurlara ulaşılabilir bir etraflı bir kaynakça sağlayıp sağlamadıkları, kullanılan kaynakların konu ile doğrudan ilgili olup olmadığı ve doğru yerlerde atıf yapılıp yapılmadığı ve güncellikleri denetlenmelidir (1,2,5).

SONUÇ

Olgu sunumları yalnız tıp literatürüne katkı olarak değil, eğitim için birer araç olarak da önemlerini korumaktadır. Olgu sunumlarından yayınlanmaya değer olanların doğru, adaletli ve mümkün olduğunca tekrarlanabilir bir biçimde seçilip literatüre ve okura en yüksek katkıyı sağlayacak biçimde ulaşmasında hakem değerlendirmelerinin önemi büyüktür.

OLASI ÇIKAR ÇATIŞMASI

N.Emrah Koçer Güncel Patoloji Dergisi'nin editörler kurul üyesidir. Bu yazıda ifade edilen yorumlar yazarın bireysel görüşlerdir, derginin resmi görüşünü yansıtmaz.

KAYNAKLAR

1. Gagnier JJ, Kienle G, Altman DG, Moher D, Sox H, Riley D; CARE Group. The CARE guidelines: consensus-based clinical case reporting guideline development. *BMJ Case Reports*. 2013; doi:10.1136/bcr-2013-201554.
2. Garg R, Lakhan SE, Dhanasekaran AK. How to review a case report. *Journal of Medical Case Reports* (2016) 10:88 DOI 10.1186/s13256-016-0853-3.
3. Abu-Zidan FM, Abbas AK, Hefny AF. Clinical "case series": a concept analysis. *Afr Health Sci*. 2012;12:557–62
4. Burns PB, Rohrich RJ, Chung KC. The levels of evidence and their role in evidence-based medicine. *Plast Reconstr Surg*. 2011;128:305–10.
5. Pierson DJ. *Respir Care*. How to read a case report (or teaching case of the month) 2009 Oct;54(10):1372-8.
6. Rosselli D, Otero A. The case report is far from dead. *Lancet*. 2002;359(9300):84.
7. Kljakovic M. Single cases in general practice and general medical journals. *Aust Fam Physician* 2002;31(7):669-673.
8. Meyer H, Lundberg G. *Landmark articles in medicine*. Chicago: American Medical Association, 1985
9. Huth EJ. *Writing and publishing in medicine*. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins; 1999:103-110.
10. Squires BP. Case reports: what editors want from authors and peer reviewers. *CMAJ* 1989;141(5):379-380.